

Brielse luidklokken van het huis Crans

dr Laura J. Meilink-Hoedemaker

Rotterdam 1999

Webversie 2015
ISBN 90-75806-11-8

Inhoud

Brielse luidklokken van het huis Crans.....	3
Inleiding.....	3
De wachtklok van Jan Crans, anno 1715.....	3
De wachtklok van Ciprianus Crans, anno 1744.....	4
Beschrijving van de wachtklok van Ciprianus Crans.....	5
Noten.....	6

Brielse luidklokken van het huis Crans

Door dr Laura J. Meilink-Hoedemaker

Inleiding

In de 18e eeuw heeft het stadsbestuur van Brielle tot twee maal toe een luidklok laten vergieten bij de gerenommeerde klokkengieterij van de familie Crans. Gieters uit deze familie waren gevestigd in Enkhuizen, Amsterdam en Den Haag.

De besluitvorming en afhandeling rond deze transacties met Brielle zijn in de archivalia in Brielle uitgebreid gedocumenteerd

De wachtklok van Jan Crans, anno 1715

Het begon allemaal in de vergadering van de magistraat van 21 juli 1714, toen de stadsfabriek opdracht kreeg naar Goeree te gaan, zogenaamd om de toren te bezichtigen, maar in werkelijkheid om een luidklok die daar volgens zeggen te koop zou zijn, te bekijken en op te meten. Als die klok inderdaad te koop was, moest hij ook informeren naar de vraagprijs.¹ Het stadsbestuur van Brielle had belangstelling voor een eventuele ‘occasion’ omdat een van de luidklokken in de Catharijnetoren, de wachtklok, was gebarsten. Het bezoek aan Goeree heeft niet geleid tot een transactie.

De burgemeesters informeerden toen bij ‘de Enkhuizer klokkengieter’ naar de kosten van het vergieten van hun gebarsten klok.² Verderop in deze geschiedenis zal blijken dat het gaat om Jan Crans.

Deze Jan Crans was in 1670 geboren in Amsterdam en vestigde zich in 1713 in Enkhuizen. In 1724 werd hij landsgeschutgieter in Den Haag. Jan Crans overleed in 1739 in Enkhuizen.³ Hij was welgesteld en had belangstelling voor muziek, wat blijkt uit het feit dat na zijn dood zijn muziekinstrumenten te koop werden aangeboden, waaronder een huisorgel van de befaamde orgelmaker Garrels.⁴

Op 6 november 1744 verkoopt Thol in Den Haag [...] boeken [...] een clavecimbaal [...] muziekinstrumenten [...] een weergaloos Huysorgel, kunnende ook gebruikt worden in een kleine kerk, zeer wel geproportioneert met 7 Registers, en extra Pypwerk, als Holpyp 8 voet, Dulcian 8 voet gehalveert, Naza[r]t 3 voet gehalveert, scherp 4 stuk gehalveert, en Prestant 2 voet van tin, gemaakt door R. Garrels, van vooren met zeer fraay verguld beeldwerk en andere sieraden, hoog 10 voet en breed 5 voet: alles nagelaten door wylen den heer A. Crans, in zyn leeven ‘s Lands Geschutgieter.

Maar nu terug naar Brielle in oktober 1714. Jan Crans bood aan de gebarsten klok te vergieten tegen vier stuivers per pond. Men moest rekenen op een smeltverlies van 10%. De nieuwe klok zou dan 300 gulden kosten, waar de kosten van het vervoer naar en van Enkhuizen nog bovenop kwamen. De vroedschap legde deze offerte ter beoordeling voor aan de magistraat. Vier maanden later, op 16 februari 1715, behandelde de magistraat een tweede offerte. Burgemeester Taal vertelde dat hij een brief had ontvangen van ‘de klokkengieter uit Amsterdam’, die een nieuwe klok van diezelfde grootte op voorraad had, die bij inruil van de oude klok eveneens vier stuivers per pond zou moeten kosten. Voor eventueel overgewicht van die nieuwe klok zou hij veertien stuivers per pond berekenen. De magistraat stelde voor de gebarsten klok naar Amsterdam te sturen en per retourvaart van de [trek]schuit de nieuwe klok op proef te laten komen. Als die nieuwe klok niet in de smaak viel zou de Brielse

gebarsten klok in Amsterdam vergoten moeten worden.⁵ Maar de Amsterdamse klokkengieter ging niet in op dit voorstel. Het gaat hier om de stads geschut- en klokkengieterij van Claas Noorden en Jan Albert de Grave. Dit wordt wel niet met zoveel woorden in de Brielse archivalia vermeld, maar een advertentie uit 1709 beschrijft precies de situatie waarin Brielle zich in 1715 bevond.⁶

Tot Amsterdam in de stads geschut- en klock-gieterij op de Baengracht by de Zaegmolenpoort, werden gemaect alderhande soorten van klocken, van 20 lb tot eenige 1000 toe, als luyende en slaende klocken, ook speelwercken; Soo iemand een gescheurde klock om te vergieten heeft, adressere sig aan Claes Noorden en Jan Albert de Grave in voorn. Gieterij, en sal voor een civile prijs gedient werden.

In Amsterdam zijn geen klockgieterijen als dese; veel klocken buyten s'Lants gegoten werden in Amsterdam gebracht, als ofse daer gemaect waren, en de kopers moeten derselve laten vergieten.

Een week later liet de magistraat de keuze vallen op Crans en besloot men de gebarsten klok ter vergieting naar Enkhuizen te sturen.⁷ De kosten van vergieten, transport en montage hebben in totaal f 466,14,0 bedragen. Dit weten we omdat dit bedrag in december 1743 werd genoemd toen ook deze klok gebarsten was, en men zich de transactie van 1715 weer voor de geest haalde.

De wachtklok van Ciprianus Crans, anno 1744

In december 1743 bleek dat de nieuwe wachtklok gebarsten was. De burgemeester, de stadsfabriek en de klokkenist Jacobus Croon onderwierpen de klok aan een onderzoek en constateerden dat er onderin de klok een scheur zat die intussen een voet lang was. Het ligt voor de hand dat het stadsbestuur in 1744 voor vergieting van de wachtklok opnieuw aan Jan Crans dacht. Die had zich in Den Haag gevestigd als geschutgieter, en was na zijn overlijden opgevolgd door zijn zoon Cornelis.⁸

De pensionaris Meyners werd naar Crans junior in Den Haag afgevaardigd met de vraag wat het vergieten van de klok zou moeten kosten.⁹ Op 25 januari 1744 bracht de burgemeester verslag uit aan de raad. Crans liet weten dat hij zelf geen klokken goot, maar dat hij twee broers in Enkhuizen had die klokken goten tegen een vaste prijs van vier stuivers per pond oud metaal, en dertien stuivers per pond nieuw metaal dat daarvoor extra nodig zou zijn. Cornelis Crans stelde voor de gebarsten klok naar zijn geschutgieterij in Den Haag te verschepen, waarna hij voor verder transport naar Enkhuizen zou zorg dragen, immers er gingen geregeld vrachttjes van de ene broer naar de andere.

De burgemeester was van mening dat dit een goed voorstel was en dat de klok, hoe eerder hoe liever, vergoten moest worden. Hij had daarom alvast de stadsfabriek gevraagd een bestek te maken voor het afhangen en neerlaten van de gebarsten klok en het optakelen en monteren van de nieuwe klok. Hij vroeg en kreeg de toestemming van de aanwezigen om tot handelen over te gaan. Ze wilden een klok van ongeveer hetzelfde gewicht en, net als in 1715, met de wapens van de zittende burgemeesters erop.¹⁰

Nu deze beslissing gevallen was, kon het af- en ophangen van de klokken na inschrijving aanbesteed worden. Engel Hooghart was de uitverkorene. De gebarsten klok werd bij de eerste gelegenheid met de vrachtschuit op transport naar Den Haag gesteld. In een begeleidend briefje werd Crans gevraagd een en ander met zijn broers in Enkhuizen te regelen.

Op 5 december 1744 werd bekend dat de nieuwe klok klaar stond, niet in Enkhuizen, maar in Amsterdam, waar zij was gegoten in de gieterij van Ciprianus Crans. Deze was in 1703 geboren in Amsterdam als zoon van Jan Crans en vanzelfsprekend in 1713 met zijn ouders

meeverhuisd naar Enkhuizen, waar hij in 1725 de gieterij van zijn vader voortzette, toen deze naar Den Haag vertrok. In 1734 ging Ciprianus Jansz terug naar Amsterdam waar hij tot zijn overlijden in 1755 gevestigd was als stads klokken- en geschutgieter.¹¹

De heer Crans werd bericht dat de beste route naar Brielle via Schiedam was, en of hij de klok maar op transport wilde stellen.¹² Een week later was de klok er samen met de rekening. Die rekening vond men wat hoog uitgevallen, met name de posten voor een nieuwe klepel en voor het snijden van de houten mallen voor de wapens van de burgemeesters waren een onplezierige verrassing. Dit was op zich geen reden om de klok te weigeren.

De eerder genoemde Engel Hooghart hing de klok op en kreeg de aanneemsom van f 76,0,0 uitbetaald.¹³ Eind december werd opdracht gegeven tot betaling van f 550,0,0 aan Ciprianus Crans in Amsterdam. De klok bestaat nog en het opschrift vermeldt inderdaad dat ze gegoten is door Ciprianus Crans Jansz in Amsterdam.

-0-0-

Beschrijving van de wachtklok van Ciprianus Crans

De smid Anthonie Borstlap heeft in 1911 de wachtklok van Ciprianus Crans Jansz beschreven. De volgende gegevens zijn daar grotendeels aan ontleend.¹⁴

Gieter	Ciprianus Crans Jansz
Jaar	1744
Gewicht	845 kg
Diameter	1100 mm
Toonhoogte	f'
Functie	Luidklok
Opschrift	Door order van de Heeren Francois de Mirelle en Nicolaas de la Bassecour Burgemeesteren van de stad Brielle Me Fecit Ciprianus Crans Jansz Amstelodami Anno 1744.
Versiering	Twee wapens, elk in een cirkel van circa 20 cm diameter geplaatst. Bij het ene wapen is de ruimte tussen cirkel en wapenschild ingevuld met een soort lauwerkrans. Op het wapenschild zijn 3 ornamentjes afgebeeld. Het andere wapen is gekroond. Ter weerszijden van het wapenschild staan twee arenden en de ruimte tussen schild en cirkel is verder opgevuld met verschillende ornamenten.

Noten

Het onderzoek voor dit artikel is verricht in het Gemeentearchief van Brielle. Dit maakt deel uit van het Streekarchief Voorne en Putten.

De meeste noten hebben betrekking op de resoluties van de magistraat of van de vroedschap van Brielle, afgekort tot Res Mag, respectievelijk Res Vr, gevolgd door de datum.

¹ Res Mag, 21 juli 1714.

² Res Vr, 22 oktober 1714.

³ S. Spoelstra, J.W.C. Besemer, A. Lehr, G. van Sambeek en G. van Gisteren, Voorlopige inventaris van de werkstukken van de Enkhuizer klokgieters. Asten 1981.

⁴ Hollandsche Historische Courant, Delft, 13 oktober 1744.

⁵ Res Mag, 16 februari 1715.

⁶ Oprechte Haerlemse Courant van 14 mei 1709.

⁷ Res Mag, 23 februari 1715.

⁸ Spoelstra 1981.

⁹ Res Mag, 21 december 1743.

¹⁰ Res Mag, 25 januari 1744.

¹¹ Spoelstra 1981.

¹² Res Mag, 5 december 1744.

¹³ Res Mag, 19 december 1744.

¹⁴ GA Brielle, oude nummering 4 A 88 I, Anthony Borstlap aan het college van B&W dd 9 januari 1911.